

Göran Hallberg †

7/10 1939–23/7 2019

Den 23 juli 2019 avled förre arkivchefen och tidigare redaktören för *Arkiv för nordisk filologi* docent Göran Hallberg, Eslöv, i en ålder av 79 år.

Göran Hallberg föddes i Ängelholm, bodde som barn en tid i Landskrona och växte upp i Falkenberg. Han tog 1959 studenten i Halmstad. Efter en tid i FN-tjänst 1960 – vid en bataljon som först var förlagd till Gaza och sedan flyttades till inbördeskrigets Kongo – påbörjade han sina studier vid Lunds universitet. Han kom att med ämnena nordiska språk, litteraturhistoria och historia ta en fil. mag. 1965, inriktade sig direkt därefter på nordiska språk och blev fil. lic. och fil. dr i det ämnet. Han specialiserade sig på ortnamnsforskning, och Gösta Holm blev hans akademiska lärare.

Licentiat blev han på ett arbete med titeln *Om accentueringen av sammansatta ortnamn i Årstads och Faurås härader, Hallands län* (1969; stencil). Han disputerade sex år senare, 1975, för doktorsexamen på en sammanläggningsavhandling om skånska bebyggelsenamn, bestående av två delar i serien *Skånes ortnamn* – närmare bestämt bebyggelsenamnen i Ljunits härad (A: 11) och Rönnebergs härad och Landskrona stad (A: 16) – samt tre artiklar, publicerade i *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift*. En av de senare ger läsaren goda inblickar i det svåra värvet att skriva korta och koncisa namnartiklar i de officiella namnutgåvorna, och utgör en tankeväckande läsning.

Redan 1968 anställdes Göran vid Landsmålsarkivet (senare Dialekt- och ortnamnsarkivet, DAL) i Lund. Här blev i början en av den skånska dialektforskningens främsta företrädare, Ingemar Ingers, hans mentor. Vid arkivet kom Göran att tillbringa hela sitt yrkesverksamma liv, först som arkivarie och förste arkivarie, från 1993 som arkivchef och från pensioneringen 2006 och framåt som flitig frivilligarbetare. Bland annat arbetade han vidare med serien *Skånes ortnamn*, där alltså två volymer utgjorde delar i hans doktorsavhandling. Han utgav under sin tid vid arkivet också volymerna om bebyggelsenamn i Harjagers härad och Eslövs stad (A 7; 1979), Bara härad (A 2; 1991) och Frosta härad (A:4; 2000), samt som emeriterad volymerna om bebyggelsenamn i Oxie härad och Malmö stad (A: 15; 2009) och Torna härad och Lunds stad

(A 19; 2016). Härtill skall läggas att han, tillsammans med Claes Ringdahl, medverkade i utgivningen av Bertil Ejders del om namnen i Luggude härad med Höganäs stad. Helsingborgs stad (A 12; 2003). Dessutom biträdde han generöst andra författare till volymer i serien såsom läsare av manuskripten. Göran kom alltså på helt egen hand, som framgår av denna genomgång, att utge inte mindre än sju volymer av *Skånes ortnamn*, onekligen en enastående prestation.

Han gav också av trycket ut åtskilliga artiklar, i allt väsentligt om sydsvenskt ortnamnsskick. En del av dem berör enskilda namn, men någon gång behandlas en grupp av namn. En sådan handlar om de skånska namnen på *-husa*: *Attusa*, *Saxhusa*, *Skotthusa* m.fl. (*Namn och bygd* 78, 1990, s. 51 ff.). Det hade av vissa kulturgeografer, arkeologer och medeltidshistoriker sagts att dessa namn skulle indikera ett senvikingatida/tidig-medeltida system av kungliga förvaltningsorter i en kolonisationsprocess som just då fortgick i Skåne. Hallberg går emellertid systematiskt igenom de aktuella namnen och konstaterar att de flesta avser orter som återfinns i perifera lägen. Av den anledningen finns ingen anledning att koppla dem samman med **-husa*-bebyggelserna på gammalt svenskt område. Trots detta lite nedslående resultat talar Göran i slutet av artikeln med viss entusiasm om ”den nyfikenhet, iver och glädje som ortnamnsforskaren lätt låter sig ryckas med av, när namnmaterialet kan utnyttjas i ett större kultur- och bebyggelsehistoriskt sammanhang” (s. 60). Göran hade god förståelse för detta sätt att betrakta ortnamn, där namn alltså bidrog till att ge fördjupande perspektiv på bygdens historia.

Ett stort intresse visar Göran Hallberg för uppkallelsenamn, dvs. sådana namn som kopierats efter främmande förebilder. En uppsats i *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift* 1976 har titeln ”Kring några skånska namnmiljöer – indelningsverk, herrgårdskultur och uppkallelse efter utomskånska förebilder” (och ingick i hans sammanläggningsavhandling), en annan från årgången därefter har rubriken ”Uppkallelse efter utomskånska förebilder. Namn som ej avser bebyggelse”. Båda uppsatserna aktualiserar onomastiska frågor av generell räckvidd. Man möter också många uppkallelsenamn i hans ortnamnsutgåvor. Från den skånska namnskatten kan lyftas fram t.ex. de kontinentala *Rosendal* och *Rosengård*, *Flenshuset* som kommer av *Flensburg*, och bibliska namn som *Emaus*, *Jeriko* och *Jerusalem*. Namn av detta slag äger intresse eftersom de visar de kulturströmmar som under olika tider påverkat landsbygden.

Även namn på järnvägsstationer liksom gatunamn kom att intressera Göran. Genom de senare kommer han in på namnvårdsfrågor, vilket han

också på ett praktiskt sätt arbetade med såsom ledamot av namnberedningen i Eslövs kommun. Han var dessutom fram till sin pensionering ledamot i referensgruppen för namnändaren i Lunds kommun.

Göran behandlade även dialekter. Bland annat uppehöll han sig i flera arbeten vid skånskan och skånskans plats i olika nationsbyggen. Han diskuterar sålunda kritiskt och mångsidigt Stig Örjan Ohlssons doktorsavhandling *Skånes språkliga försvenskning* (1–2; 1978–79) i tidskriften *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 103, 1980, s. 198 ff. Ämnet för inträdesföreläsningen i Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur i april 2002 var ”’Skånska’ – då, nu, sedan”, och överensstämmer – så vitt jag minns föredraget – innehållsligt rätt väl med en uppsats som året därpå publicerades i *Språkqvård* (3, 2003, s. 22 ff.). Den artikeln har titeln ”Kampen om skånskan” och sammanfattande sägs i ingressen: ”Språk eller dialekt kan vara en politiskt mycket laddad fråga. I Skåne försöker missnöjespartier och starka regionala intressen etablera ’skånskan’ som eget språk. Ett uppriktigt folkligt intresse för Skånes dialekter kommer i kläm, liksom den språkvetenskapliga forskningen”. De problem av olika art som han i sitt bidrag söker bena ut – detta är en komplicerad materia – känns aktuella också idag, inte minst nu när obskyra grupper på olika sätt söker ockupera våra kulturarv.

Göran var också en sällsynt flitig och duktig upptecknare. I en intervju som Mathias Strandberg gjorde med honom 2018 (se *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 142, 2019, s. 203) berättar han om sina många uppteckningsresor som under sommarmånaderna utsträckte sig över hela södra Sverige: Skåne, Halland, Småland, Blekinge och Öland. Denna uppteckningsverksamhet gav honom konkreta erfarenheter som påtagligt fördjupade hans egen dialekt- och ortnamnsforskning.

Intresset att populärvetenskapligt förmedla sina kunskaper karakteriserade i högsta grad Göran. I den populärt hållna serien om ortnamnen i olika landskap, vilken utgavs på 80-talet och början av 90-talet, stod han för hela tre volymer, nämligen de om ortnamnen i Småland (1983), på Öland (1985) och i Blekinge (1990). Här lyckas han att presentera komplicerade tolkningar på ett begripligt sätt, och han lanserar också en del egna tolkningar. I dagspressen skrev han dessutom under ett halvsekel artiklar och recensioner i stort antal, och han var mycket uppskattad som föredragshållare. Därtill medverkade han frekvent i lokalradio och besvarade frågor om dialekter och ortnamn.

Göran Hallberg ställde också generöst sina krafter till förfogande som redaktör, och har därvid svarat för skilda festskrifter, konferensrapporter och andra samlingsvolymer. Förhandlingarna från *Nionde nordiska namn-*

forskarkongressen, Lund 4–8 augusti 1985 (1987) exempelvis redigerade han sålunda tillsammans med Stig Isaksson och Bengt Pamp, och jag minns – såsom en av bidragsgivarna i volymen – hur Göran tog ett stort ansvar för denna digra konferensrapport.

Åren 1976–96 samt 2004–08 var Göran Hallberg redaktör för *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift*. Mellan åren 1997 och 2008 var han, tillsammans med professor Christer Platzack, redaktör för *Arkiv för nordisk filologi*. I den senare tidskriften medverkade han därtill med åtskilliga bidrag i tidskriftens nordiska litteraturkrönika och hade dessutom den otacksamma uppgiften att söka driva in alla bidragen från krönikörerna. Han lyckades alltid – ibland var vi dock mycket försenade –, och varje år kunde därför en fyllig genomgång av utgivningen i nordiska språk presenteras. Det var i hög grad Görans förtjänst.

Vid sidan av sin yrkesgärning engagerade sig Göran Hallberg lokalpolitiskt i Eslöv, där han 1988–91 och 1994–98 var ordförande i kommunfullmäktige och 1983–97 ledamot av kulturnämnden. Han deltog som sagt även med stor kunskap och åtskillig entusiasm i namnberedningens arbete i Eslövs kommun. Dessutom engagerade han sig i fackligt arbete. Det fanns hos Göran en stark glöd, som förmärktes exempelvis när han tog upp frågor i anslutning till ”kampen om skånskan”, vilket ovan berörts, och även kom till uttryck i hans politiska engagemang.

Göran var hjälpsam gentemot dem som sökte sig till arkivet, vare sig det nu var intresserade från allmänheten eller medforskare. Arkivet var under hans tid som arkivchef generöst öppet för besökare långt utanför de ordinarie öppettiderna, och inte minst stod dörren till Görans arbetsrum öppen.

Många gånger hade han nog mycket – ja stundom säkert alltför mycket – att stå i, och breven avslutades ofta med de tre orden ”I hast hälsar ...”. Detta blev också den passande titeln på den festskrift som tillägnades honom av forskarkolleger på hans sextioårsdag den 7 oktober 1999. Festskriften illustrerar utomordentligt väl hans breda kontaktnät i hela Norden.

Vi minns Göran Hallberg som en god forskare, en av auktoriteterna inom sydsvensk dialektologi och ortnamnsforskning. Han var också flitig, detta visar hans omfattande bibliografi. Lejonparten av hans produktion rör ortnamn. Dessa studier kännetecknas av en gedigen förtrogenhet med källor, en intim lokalkännedom och ett genuint intresse för att söka förstå den kulturella kontext där namnen skapats. Den folkkulturella bakgrunden till namnen intresserade honom alldeles särskilt. Han var dessutom en lysande folkbildare som under decennier skrev i spalterna,

flitigt föreläste i föreningar och i andra sammanhang och även medverkade i radioprogram. Som medarbetare och senare chef vid Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund bidrog han starkt till den goda och välkomnande stämning som fanns vid arkivet. Känslan av detta varma välkomnande har också jag, som långväga besökare, fått erfara.

Vi är många nordiska forskare som har anledning att, med största tacksamhet, minnas Göran Hallberg.

Lars-Erik Edlund

